JELLEMZŐ MEGKÜZDÉSI MÓDOK ÉS A TÁRSADALMI PROBLÉMÁK KEZELÉSE

NAGY LUCA – BALÁZS KATALIN

Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet

E-mail: nagyluca0406@gmail.com

Benyújtva: 2019. szeptember 6. – Elfogadva: 2020. augusztus 25.

Háttér és célkitűzés: A vizsgálat célja a társadalmi problémák megoldására vonatkozó viselkedéses szándékok felmérése, a vizsgálati személyek megküzdési stílusának és szociálisprobléma-megoldó képességeinek függvényében. A vizsgálat elméleti alapjául az attitűdök és a viselkedéses szándékok kapcsolatát tárgyaló Tervezett Viselkedés Elmélete (TVE, Ajzen, 1991), valamint a megküzdés és a szociálisprobléma-megoldás irodalma szolgál; korábbi kutatási eredményeink a vizsgálat empirikus előzményeinek tekinthetők (pl. Nagy és Balázs, 2018a).

Módszer: A vizsgálat kérdőíves módon zajlott, a személyek online felületen vagy papíralapon jelölték meg válaszaikat, célcsoportunk a felnőtt korosztály volt. A vizsgálati személyek a szociálisprobléma-megoldás felmérésére alkalmas SPSSI-R (Social Problem-Solving Inventory-Revised, D’Zurilla, Nezu és Maydeu-Olivares, 2002, adaptálta Kasik, Nagy és Fűzy, 2009) skála, illetve a megküzdési stílusokat felmérő CISS-48 (Coping Inventory for Stressful Situations, Endler és Parker, 1994) kérdéseit választották meg. Továbbá, a klímaváltozás, a természetes élőhelyek védelme, a diabétesz, az egészséges életmód, a nélkülöző gyermekek megsegítése és a családon belüli erőszak megelőzése kapcsán a problémák kezelésére irányuló viselkedéses szándékukról nyilatkoztak. A mintát 275 fő, 109 férfi és 166 nő alkotja; átlagéletkoruk 30 év, többségében gimnáziumi és felsőfokú végzettséggel rendelkeznek.

Eredmények: A vizsgálat eredményei alapján a különböző társadalmi problémák kezelésére vonatkozó viselkedéses szándékaik alapján a személyek három csoportja képezhető, mely csoportok életkoruk, megküzdési stílusuk és szociálisprobléma-megoldási képességeik tekintetében egyértelműen elkülönülnek.

Következtetések: Habár a társadalmi problémák megoldására vonatkozó viselkedéses szándékok alakulását egyéb tényezők is befolyásolhatják, eredményeink alapján mindenképpen hatással van rájuk az életkor, a jellemző megküzdési stílus, valamint a szociálisprobléma-megoldás képessége.

Kulcsszavak: attitűd, viselkedéses szándék, társadalmi célok, megküzdés, szociálisprobléma-megoldó képesség

BEVEZETÉS

A tanulmányban bemutatott vizsgálat célja, hogy a társadalmi problémák megoldására irányuló viselkedéses szándékokat az egyénre jellemző megküzdési és szociálisprobléma-megoldó stílusokkal összefüggésben vizsgálja.

A tanulmányban közölt vizsgálat újszerűségét az adja, hogy a társadalmi nehézségek kezelésének szándékában megmutatkozó különbségeket a szociálisprobléma-megoldás képességével hozza összefüggésbe; az utóbb említett konstruktum a vonásszintű megküzdés függvényében kerül vizsgálatra. Mindez a célcsoport szegmentációját és alcsoportok jellemzőinek elemzését és az ebből fakadó mélyebb megértését szolgálja. A kutatási eredmények gyakorlati haszna, hogy felhasználásukkal, konkrétan a társadalmi célú kommunikáció stratégikus alakításával, azok hatékonyságát növelheti.

Korábbi vizsgálataink során (Nagy és Balázs, 2018a; Nagy és Balázs, 2018b; Nagy és Balázs, megjelenés alatt) kettő, illetve négy eltérő problémát megjelenítő társadalmi célú reklámot ítélt meg a vizsgálati személyek. A reklámüzenetek témái különböztek aszerint, hogy kinek az érdekét szolgálják: az egyénét, valaki másét vagy egy másik csoportét, vagy a társadalom egészét (Sas, 2010). Ennélfogva különböztek abban, hogy milyen mértékű kontrollal bír az egyén a probléma megoldására nézve. A reklámokra adott reakcióikat a személyek diszpozicionális megküzdési stílusával, valamint kontrollhelyével vetettük össze, figyelembe véve a reklámok témáját és a félelemkeltés mértékét. A változók összetett modelljében a megküzdés, a kontrollhely és a témák interakciós hatása mutatkozott meg a reklámok megítélésére vonatkozóan (Nagy és Balázs, megjelenés alatt).

Célkitűzésünk a jelen tanulmányban bemutatott vizsgálat esetén, hogy egymás mellett tanulmányozhassuk a kontrollálhatóságuk szerint eddig különállóan kezelt társadalmi problémákat. További célunk, hogy részleteiben vizsgáljuk a szociális problémák megítélését, ami a társadalmi célok kommunikációjának alapja. Vizsgálatunk fókuszában – a korábbi empirikus eredmények alapján – az egyének hozzáállásának tanulmányozása áll, a megküzdés és a szociálisprobléma-megoldás függvényében. A szociálisprobléma-megoldás beemelésének apropóját részben a megküzdés és a szociálisprobléma-megoldás közötti összefüggések adják (pl. Zsolnai és Kasik, 2016).

Az attitűdök és a viselkedéses szándékok kapcsolatát tárgyaló Tervezett Viselkedés Elmélete (Ajzen, 1991) a kutatás fontos megalapozója. A modell a viselkedésváltozás ösztönzése szempontjából is alapvető; a meggyőzés folyamatának értelmezési keretét adja. A személyek diszpozicionális megküzdése (pl. Endler és Parker, 1990b), valamint szociálisprobléma-megoldása (pl. D’Zurilla és Nezu, 1982) előrevetítheti, hogy a potenciális stresszt okozó társadalmi kérdések esetén mennyiben áll a személyek szándékában e problémák kezelése. A társadalmi problémák kapcsán lényeges említést tenni arról, hogy ki(k)nek az érdekét szolgálja azok megoldása, kezelése.

A vizsgálatban a személyek társadalmi problémákra vonatkozó viselkedéses szándékait mértük fel. A témák konkrétan a klímaváltozás, a természetesélőhely-védelem, a diabétesz-szűrővizsgálat, az egészséges életmód, a nélkülöző gyermekek megsegítése, valamint a családon belüli erőszak voltak. Mindezt a személyek diszpozicionális megküzdése, azaz a feladat-, érzelem- és elkerülésorientált stílusok jellemző volta (Endler

és Parker, 1994); továbbá a szociálisprobléma-megoldás (Kasik, Nagy és Fűzy, 2009) öt dimenziójának, azaz a pozitív és negatív orientáció, illetve a racionalitás, impulzivitás és elkerülés megoldási módjainak jellemző alkalmazása függvényében vizsgáltuk.

AZ ATTITÚD, A MEGGYŐZÉS ÉS A VISELKEDÉSES SZÁNDÉK KAPCSOLATA

Az attitűdök kialakulása során különböző tárgyak, az ún. attitűdtárgyak (Eagly és Chaiken, 1995) kedveltségének felbecslése zajlik (Eagly és Chaiken, 1993). Az attitűdtárgyakkal való találkozás kiértékelési folyamatának eredményei az attitűdök (Eagly és Chaiken, 1995), melyek viselkedéses, érzelmi és kognitív tapasztalatokon nyugszanak; valamint egyaránt kihatással vannak az egyén viselkedésére, érzelmeire és kognícióira (Petty és Cacioppo, 1986).

A meggyőzés folyamatát az attitűd konstruktuma alapozza meg: a meggyőzés során attitűdök formálódhatnak, a már korábban kialakultak megerősödhetnek, vagy új attitűdök jöhetnek létre (Miller, 1980; Sisklaki, 1994). Az alkalmazott szociálpszichológia egyes területei és a fogyasztói magatartás pszichológiája is célozza annak megértését, hogy mely kampányok, kommunikációs stratégiák és beavatkozások végződnek az elvárt eredményekben; ami leggyakrabban a viselkedés megváltozását jelenti (Haugtvedt és Kasmer, 2008).

Az attitűdök, a viselkedéses szándékok és a viselkedés közötti összefüggések szempontjából fontos kitérni a Tervezett Viselkedés Elméletére (Ajzen, 1991). A modell alapelképzelése, hogy a viselkedés mellett való elköteleződés során, az emberek racionálisan kalkulálnak a költségekkel és nyereségekkel; és számolnak azzal, hogy a viszonyítási alapul szolgáló „fontos mások” hogyan vélekednek az adott cselekvésről. Az elmélet fő elemei, melyeket az 1. ábra is bemutat, a viselkedésre vonatkozó attitűdök, a szubjektív normák (Perloff, 2003), az észlelt viselkedéses kontroll (Ajzen, 1991), a viselkedéses szándék, valamint a viselkedés maga (Perloff, 2003).

Ajzen és Fishbein (2005) szerint az *attitűd* részben a viselkedéssel kapcsolatos hiedelmeket, részben annak következményeire vonatkozó becsléseket foglalja magában. A *szubjektív normák* a normatív hiedelmekből, az ezeknek megfelelő viselkedésre irányuló motivációból épülnek fel (Perloff, 2003): amikor az egyén úgy értékeli, hogy a fontos személyek elvárják tőle az adott viselkedést, az társas normaként hat rá, így várhatóan elköteleződik a viselkedés iránt (Ajzen és Fishbein, 2005). Az Ajzen (1991) által bevont *észlelt viselkedéses kontroll* tényezője olyan aktuális kontrollt jelez, amely nem

1. ábra. A Tervezett Viselkedés Elmélete (Ajzen, 1991, 182. alapján)

motivációs eredetű összetevőket is tartalmaz, mint a pénz, idő vagy képességek; melyek szintén kiemelt fontosságúak lehetnek a viselkedés végrehajtásában. E komponenshez tartozik az egyén szituáció és viselkedés felett észlelt szubjektív kontrollja, melynek függvényében adott körülmények között könnyűnek, vagy nehéznek értékeli a viselkedés végrehajtását. A *viselkedéses szándék* arra vonatkozik, hogy a személy milyen nehézségek árán és erőfeszítések révén hajlandó kivitelezni a cselekvést. A modellben a viselkedéses szándékre az attitűdök, a szubjektív normák és az észlelt viselkedéses kontroll tényezői hatnak (Perloff, 2003). A viselkedéses kontroll és a viselkedéses szándék együttesen, akár direkt módon is előrejelezhetik a viselkedést, amennyiben a mérés pontos, és az észlelt kontroll képes helyettesíteni az aktuális kontrollt (Ajzen, 1991), mint ahogyan azt az 1. ábra is jelöli.

Adott viselkedést célzó meggyőzés esetében fontos számolni azzal a szemponttal, hogy kinek/kiknek az érdekében áll a viselkedés megváltoztatása. Sas (2010) szerint a társadalmi célok nem képeznek homogén egységet, alapvetően különböznek az érdek tekintetében; azaz abban, hogy az egyén, mások vagy a teljes közösség érdeke fűződik a szóban forgó társadalmi probléma megoldásához.

Az *egyén jóllétét* szolgáló üzenetek esetében a viselkedés megváltoztatása közvetlenül a számára is hasznot hoz, idesorolhatók az életmóddal, egészséggel kapcsolatos kérdések (Sas, 2010). Ezek mind olyan célok, amelyek felett direkt kontrollja van a személynek.

A *mások*, általában egy *hátrányos helyzetben lévő társadalmi csoport megsegítését* kérő üzenetek hirdetői a szívességért cserébe semmit sem tudnak felkínálni, így az üzenet befogadójának jutalma az adakozás, segítségnyújtás, karitatív cselekedet révén erkölcsi, etikai, vallási természetű. Ez esetben az üzenet hatékonysága nagyban függ attól, hogy sikerül-e érintettséget kelteni a befogadóban (Sas, 2010). A direkt érintettség hiánya miatt kevésbé involvált a befogadó; ugyanakkor úgy érzékelheti, hogy nincs kontrollja a nehézségek felett, így a hozzájárulása elmaradhat.

A *közös érdekeket* szolgáló üzenetek témái a nagyobb közösség tagjaként élő befogadót közvetlenül, viszont hosszú távon érintik; a problémák megoldásához az egyén részvétele, hozzájárulása szükséges. Ilyen társadalmi célok többek között a környezetvédelem, a globális felmelegedés akadályozása és az állatvédelem. Az egyén részesülése a kívánt viselkedés pozitív hozadékaiból közvetett, mivel maguk a problémák és hatásaik időben és térben távoliak (Sas, 2010). Az egyén kontrollja a közös érdekű nehézségek megoldásában közvetett, ám mégis valamivel fokozottabb, mint a mások érdekét szolgáló üzenetek esetében.

A MEGKÜZDÉS

A megküzdés meggyőző üzenetek megítélése kapcsán történő tanulmányozását empirikus kutatások (pl. Rippetoe és Rogers, 1987; So, Kuang és Cho, 2016), valamint korábbi vizsgálataink (pl. Nagy és Balázs, 2018a) alapozzák meg. Az előbb említett munkák elsősorban az egészségviselkedésre vonatkozó meggyőző üzenetekre fókuszáltak, míg saját kutatásainkat további társadalmi problémákra, mint például a kör-

nyezet- és állatvédelem, vagy a nők elleni erőszak témáit megjelenítő társadalmi célú reklámüzenetekre is kiterjesztettük. A vizsgálati eredmények alapján komplex összefüggés tárható fel a meggyőző üzenetek megítélése és a diszpozicionális megküzdés között, mely kapcsolat lényeges meghatározója lehet a társadalmi célú reklámüzenet által megjelenített téma (Nagy és Balázs, 2018a). Tapasztalataink szerint fontos befolyásoló tényező, hogy a társadalmi probléma mennyire énközel, milyen mértékben múlik az egyén kontrollján annak megoldása (Nagy és Balázs, 2018b). Jelen munkában a különböző társadalmi problémák megoldását célzó viselkedéses szándékokat a diszpozicionális megküzdéssel összefüggésben vizsgáljuk. A megjelenített társadalmi problémák pedig témájukat tekintve mindhárom érdektípust lefedik (egyén, mások, nagyobb közösség).

A megküzdés vagy coping fogalma kognitív és viselkedéses erőfeszítéseket, cselekvéseket foglal magában, amelyek segítségével az egyén képes kezelni, csökkenteni és megszüntetni az erőforrásait igénybe vevő, külső és/vagy belső konfliktusokat (Folkman és Lazarus, 1980). A megküzdési reakciók olyan esetekben jelennek meg, amikor az egyén stabil működését megrendítő, általános értelemben véve megterhelő eseménnyel találkozik. A megküzdés újabb nézőpontok szerint olyan gondolatok, viselkedések és érzelmek összességét jelenti, amelyek szándékosak, tudatosak, és erőfeszítést igényelnek (Tiringer, 2014), összevetve az elhárító mechanizmusokkal.

Többféle megküzdési stílus, megküzdési mód került azonosításra a szakirodalomban. A szakemberek nagy része egyetért abban, hogy a Folkman és Lazarus (1980) által elkülönített probléma- és emóciófókuszú megküzdési módok alapvetőnek tekinthetők (Parker és Endler, 1992). A problémafókuszú megküzdés kognitív, a probléma megoldására vonatkozó erőfeszítéseket, viselkedéses stratégiák kialakítását foglalja magában, amikor a cél a stresszforrás átalakítása. Az érzelemfókuszú megküzdési mód alkalmazása ugyanakkor a stresszor kiváltotta érzelmi distressz csökkentését, kezelését szolgálja (Folkman és Lazarus, 1980).

A megküzdés értelmezésével kapcsolatos elképzelések és mérésére kialakított eszközök különbözőségének egyik fő szempontja, hogy hogyan tekintenek a megküzdésre: dinamikusan változóként, ami az aktuális gondolatok és cselekvések által meghatározott (Lazarus és Folkman, 1984); vagy szokáson alapulóként aszerint, hogy általában a személy hogyan kezeli a nehézséget okozó helyzeteket (Carver és Scheier, 1994). Előbbi a megküzdés *szituatív nézőpontja*, utóbbi pedig *személyiségvonásként* tekint a konstruktumra (Tiringer, 2014). A vonásszintű nézőpont képviselői gyakran úgy hivatkoznak a megküzdésre, mint megküzdési viselkedés vagy megküzdési stílus (pl. Endler és Parker, 1990b, 1990c).

A tanulmányban bemutatott vizsgálatban a vonásalapú megközelítést alkalmazzuk a korábbi vizsgálatainkkal megegyezően, ezért a továbbiakban Endler és Parker (1990b, 1990c) megközelítését részletezzük. A szerzők a megküzdés egy valid és megbízható skálájának kialakítását célozták, mert a Lazarus és Folkman rendszerén alapuló eszköz pszichometriai jellemzőit problémásnak vélték. A fogalmakat tekintve a probléma- és érzelemfókuszú megküzdési módok meghatározásától valamelyest eltértek (Endler és Parker, 1990b): a problémafókuszú megküzdésre feladatorientált, míg az emóciófókuszúra érzelemorientált megküzdési stílusokként utalnak. *Feladatorientált* megküzdés-

ként olyan viselkedéseket tartanak számon, amelyek a probléma megoldására, újraértelmezésre, a stresszor hatásának csökkentésére adnak lehetőséget. Az *érzelemorientált* megküzdés alatt érzelmi válaszok kialakítását, más cselekvési módok elképzelését, illetve az egyén saját magával kapcsolatos érzelmeire, gondolataira való fókuszálását értik (Parker és Endler, 1992). Megállapítottak egy harmadik, *elkerülésorientáltként* elnevezett stílust, amely feladat- és személyre orientált jegyeket is tartalmazhat. Előbbit példázza, amikor egy másik cselekvésbe fog az egyén a stresszokozó helyett; utóbbit pedig, amikor társas támogatást keres (Endler és Parker, 1990b).

A megküzdés jelenségével foglalkozó szakirodalmak sok esetben a coping *adaptív* vagy *maladaptív* jellegét hangsúlyozzák, ennek kapcsán pedig az „*illeszkedés jóságáról*” szóló *hipotézist* (*goodness of fit hypothesis*, pl. Conway és Terry, 1992) vizsgálják. A feltételezés szerint a problémafókuszú megküzdés akkor tekinthető adaptívnek, amikor a helyzetet kontrollálhatónak véli a személy; és akkor maladaptívnek, ha kontrollálhatatlanként értékeli azt. Ezzel szemben az érzelemfókuszú megküzdés adaptívnek gondolható a kontrollálhatatlan helyzetekben; míg maladaptívnek, ha a szituáció kontrollálhatónak tűnik (Conway és Terry, 1992; Endler, Speer, Johnson és Flett, 2000).

A végeredmény feletti kontroll és a megküzdés adaptív jellegére vonatkozó vizsgálatok azonban vegyes eredményekkel szolgáltak. Conway és Terry (1992) szituatív megküzdési módokat vizsgáló kutatásának eredményei nem erősítették meg a hipotézist, miszerint a kontrollálhatatlan helyzetekben maladaptív lenne a problémafókuszú megküzdés, vagy hogy ezekben a helyzetekben az érzelemfókuszú stratégiák előnyösek. Nem nyert megerősítést az a feltevés sem, hogy a problémafókuszú stratégiák alkalmazása az esemény kontrollálhatóságától függ. Endler, Summerfeldt és Kantor (1993, idézi Endler és mtsai, 2000, 246) kutatása jelen tanulmány szempontjából kiemelkedően fontos, ugyanis a diszpozicionális megküzdés vizsgálatára is kiterjedt. Az illeszkedésről szóló hipotézist szintén cáfolva, a vizsgálat fő eredményei szerint az észlelt kontroll csak kismértékben jósolja be az alkalmazott megküzdési stratégiákat és a distresszt; rájuk nézve nagyobb prediktív ereje mutatkozott meg a vonásszintű feladat-, érzelem- és elkerülésorientált megküzdési stílusoknak.

Endler és munkatársai (2000) különbséget tettek *objektív és észlelt kontroll* között, és ezek vonatkozásában tanulmányozták a megküzdést. Az *objektív kontroll* alatt az aktuálisan az adott helyzetre vonatkozó kontroll mértékét értették, hogy van-e olyan hozzáférhető válasz(reakció) a helyzetben, amelyet a személy akkor tud alkalmazni, ha találkozik a stresszt okozó eseménnyel. Míg az *észlelt kontroll* a személy a szituáció kimenetének kontrollálhatóságára vonatkozó szubjektív észleletét jelentette. Eredményeik alapján az észlelt kontroll erősebb összefüggést mutatott a megküzdési módokkal: a magasabb észlelt kontroll kevesebb szituatív érzelmi megküzdést és fokozottabb feladatorientált megküzdést eredményezett, mint az alacsonyabb észlelt kontroll. Alacsonyabb észlelt kontroll mellett gyakrabban alkalmazásra került az érzelemorientált megküzdés, ám használata nem függött az objektív kontroll mértékétől. Ezek az eredmények rávilágítottak a kontroll jellegének fontosságára.

Összességében tehát valószínűsíthető, hogy a feladatorientált megküzdés alkalmazását az észlelt kontroll mértéke befolyásolja leginkább.

A SZOCIÁLISPROBLÉMA-MEGOLDÁS

A szociálisprobléma-megoldás a problémamegoldás azon folyamatát jelenti, amely a természetes környezetben, a „való világban” jelenik meg (D’Zurilla és Nezu, 1982, idézi D’Zurilla, Nezu és Maydeu-Olivares, 2004, 11). A „társas” megnevezés nem arra utal, hogy a szociálisprobléma-megoldás bármilyen kifejezett problémátípus vizsgálataira korlátozódik, hanem szerepe annak kiemelése, hogy az érdeklődés olyan problémamegoldás körére vonatkozik, amely a való élet társas közegében történő adaptív létet, működést befolyásolja.

A szociálisprobléma-megoldás vizsgálata minden olyan problémátípusra kiterjed, amely az egyén működését érintheti, úgymint: személytelen problémák (pl. elégtelen anyagi helyzet); személyes vagy személyen belüli problémák (pl. érzelmi, viselkedéses, egészségügyi nehézségek); interperszonális problémák (pl. családi viták, házassági konfliktusok). Továbbá idesorolhatók a szélesebb értelemben vett közösségi, társadalmi problémák, mint a bűnözés vagy faji diszkrimináció (D’Zurilla és mtsai, 2004, 11).

A szociálisprobléma-megoldás az egyén által irányított kognitív-viselkedéses folyamatot jelent, amelyben a mindennapok során felmerülő problémás helyzetek hatékony megoldási módjainak azonosítására, feltárására kerül sor. A szociálisprobléma-megoldás tudatos, racionális, erőfeszítést igénylő, szándékolt megküzdési folyamat, amely hozzásegíti az egyént ahhoz, hogy hatékonyan kezelje a *stresszt okozó helyzetek széles körét* (D’Zurilla és Nezu, 1982, idézi D’Zurilla és Chang, 1995, 548).

A szociálisprobléma-megoldó képesség két általános, részben független komponensből áll. Ezek a problémaorientáció és a problémamegoldó képesség (D’Zurilla és mtsai, 2002, idézi D’Zurilla és mtsai, 2004, 17). A *problémaorientáció* viszonylag stabil kognitív-érzelmi sémák működése arra vonatkozóan, hogy a személy általában hogyan gondolkodik és érez a problémákkal és saját problémamegoldó képességeivel kapcsolatban. A *problémamegoldó képesség* a megoldási mód racionális kiválasztása, mely során az egyén problémamegoldó készségeket és technikákat alkalmaz, hogy megtalálhassa a legjobb megoldást jelentő alternatívát az adott probléma esetén (D’Zurilla és Chang, 1995; Maydeu-Olivares és D’Zurilla, 1996).

Maydeu-Olivares és D’Zurilla (1996) megerősítették egy ötfaktoros modell illeszkedését, melyben a két fő komponens további tényezőkre bomlik: pozitív és negatív problémaorientációra; racionális, impulzív/nemtörődöm, valamint elkerülő problémamegoldási stílusokra.

A *pozitív problémaorientáció* konstruktív problémamegoldási módokat magában foglalva egyfajta általános hajlamot ragad meg, amely révén a probléma úgy értékelendő, mint kihívás. A pozitív problémaorientáció fokozott mértéke mellett az egyén hiszi, hogy a problémák általában megoldhatók; hogy képes sikeresen megoldani a problémákat; hogy a problémák megoldása idő- és energiabefektetést igényel; illetve rendelkezik azzal a magabiztossággal, hogy a problémák megközelítésével lehet sikeres a megoldásuk. A *negatív problémaorientáció* ezzel szemben egy diszfunkcionális vagy gátló motivációs tényezőket tartalmazó gyűjtemény. Ennek révén a személy úgy tekint a problémára, mint amely fenyegetést jelent a jóllétére; kételkedve abban, hogy a képességeivel sikeresen megoldható a probléma, ezért könnyen frusztrálttá, idegessé válhat, amikor szembesül azzal.

A *racióális problémamegoldás* konstruktív megoldási forma, a megoldási képességek racionális, átgondolt, szisztematikus használatát foglalja magában. Az *impulzivitás* esetében diszfunkcionális mintázat van jelen, az egyén igyekszik követni a megoldási stratégiákat, azonban ezek a próbálkozások beszűkültek, figyelmetlenek, elszigetettek és nem kidolgozottak. Az *elkerülő megoldási stílust* szintén diszfunkcionálisnak tekintik, a halogatás, passzivitás vagy inaktivitás és a függőség „megoldási módjai” jellemzik. Az elkerülő problémamegoldók a konfrontálódást kerülik, késleltetik a konfliktus kezelését, nemritkán másra hárítják a felelősséget (D’Zurilla és mtsai, 2004, 15–17).

A társadalmi problémák megoldására vonatkozó folyamatok így egy szeletét képezik azon problémamegoldást igénylő helyzeteknek, amelyek esetében a szociálisprobléma-megoldó képességek relevánsak. Vizsgálatunkban olyan társadalmi problémák megoldásával kapcsolatos szándékokra vonatkozóan tanulmányozzuk ezeket a képességeket, mint a klímaváltozás, az élőhelyek védelme, a cukorbetegség megelőzése, az egészséges életmód megőrzése, a nélkülöző gyermekek megsegítése és a nők elleni erőszak ellen való fellépés. A felsorolt társadalmi nehézségek a szociálisprobléma-megoldás függvényében történő tanulmányozását más kutatási előzmények nem alapozzák meg; azonban az elméleti kapcsolat lehetőségét a definíció előrevetíti.

A szociálisprobléma-megoldás és a megküzdés konstruktumainak összefüggéseit ellenben több tanulmány is tárgyalja. D’Zurilla és Nezu (2007, idézi Kasik, 2015, 69–72) a problémamegoldó stílusok és a szituatív megküzdés kapcsolatát vizsgálva megállapították, hogy nem tekinthető minden probléma stresszt okozónak, így nem minden megküzdés jelent problémamegoldást; a megoldási stílusok sem azonosak a megküzdési stratégiákkal. Ugyanakkor úgy vélik, hogy Lazarus modellje a stresszről és megküzdésről, illetve a szociálisprobléma-megoldás komplex kognitív-viselkedéses modellje integrálható abban az esetben, ha a problémás helyzet egyben stresszornak minősíthető (D’Zurilla és Nezu, 2007, idézi Kasik, 2015, 70).

Részben a konstruktumok közötti kapcsolat adja az apropóját annak, hogy a szociálisprobléma-megoldás bevonására is kiterjedt vizsgálatunk; illetve úgy véltük, a különböző társadalmi nehézségeket, problémákat érdemes lehet önmagában a szociálisprobléma-megoldás szempontjából megközelíteni.

EMPIRIKUS VIZSGÁLAT

Az empirikus vizsgálat középpontjában a társadalmi nehézségek megoldására vonatkozó viselkedéses szándékok felmérése állt a megküzdési stílus, valamint a szociálisprobléma-megoldás konstruktumainak függvényében. A szakirodalmi háttér, valamint korábbi empirikus vizsgálatok eredményei ismeretében a vizsgálatot két feltételezésre alapoztuk.

Hipotézisek

Megelőző empirikus kutatások (pl. So és mtsai, 2016), valamint korábbi vizsgálataink eredménye (Nagy és Balázs, 2018a) szerint a megküzdési stílus és a problémák megoldását jelentő viselkedéses javaslatok elfogadása összefügg. Rippetoe és Rogers (1987)

szerint a probléma valódi megoldására irányuló megküzdési módok azok kezelését ösztönzik. A „goodness of fit” feltételezést ugyan nem erősítették meg maradéktalanul az empirikus vizsgálatok, ám több esetben alátámasztást nyert, hogy a kontrollálható kimenetek esetén a problémára összpontosító megküzdés az adaptívnek gondolt (pl. Endler és mtsai, 2000). Ez a különböző társadalmi célok esetében azonosítható érdekek és a helyzet kontrollálhatóságának figyelembevételét ösztönzi.

A különböző társadalmi nehézségek megoldásának szándéka kapcsolatban áll a megküzdési stílussal olyan módon, hogy a megoldás szándéka a racionalitáson alapuló, feladatorientált megküzdéssel függ össze (H1).

A szociálisprobléma-megoldás olyan nehézségek kezelésére vonatkozik, melyek a mindennapi életben jelennek meg, beleértve a társadalmi problémákat is (pl. D’Zurilla és mtsai, 2004). A szociálisprobléma-megoldás komplex kognitív-viselkedéses megközelítése és a megküzdés modellje összekapcsolható abban az esetben, ha a problémás szituáció stresszokozó (D’Zurilla és Nezu, 2007, idézi Kasik, 2015, 70).

A szociálisprobléma-megoldás és a megküzdés konstruktumai között azonosított kapcsolat mentén feltételezzük, hogy a szociálisprobléma-megoldás képessége összefüggést mutat a társadalmi nehézségek kezelésére vonatkozó viselkedéses szándékokkal, olyan módon, hogy a kedvező szándékok és a pozitív problémaorientáció és a probléma megoldására irányuló problémamegoldó képesség pozitív együtt járást mutat (H2).

MÓDSZER

A társadalmi problémák megoldására vonatkozó viselkedéses szándékok vizsgálata kérdőíves adatfelvétel keretében valósult meg.

Eljárás

A vizsgálati személyek online a Google Forms felületén, valamint papíralapon jelölheték meg válaszaikat. Az online kérdőíveket közösségi oldalak hírfolyamain és csoportjaiban osztottuk meg, illetve a személyes megkeresés útján történő toborzás lehetőségével is éltünk. A vizsgálat célcsoportja a felnőtt korosztály volt.

A kérdőívek tartalmazták a szociálisprobléma-megoldás és a megküzdési stílus skáláit, a társadalmi célú problémák megoldására vonatkozó szándékok állítássorát, valamint demográfiai adatokat felmérő tételeket. Felmértük a félelemkeltő meggyőzés további tényezőit is (pl. észlelt válaszhatékonyág, észlelt fogékonyság), azonban részletezésüktől eltekintünk, mert a tanulmány keretében nem került sor vizsgálatukra.

Két kérdőírváltozatot alakítottunk ki a módszertani szempontokra való tekintettel. A kérdőívek tartalmilag azonosak voltak, formailag a meggyőzés tényezőit felmérő tételsorok egymásutániségában tértek el, hogy a sorrend torzító hatását kiküszöböljük (egyenes és fordított sorrendet használtunk). Egy kérdőív kitöltése nagyjából 15-20 percet igényelt.

A résztvevők tájékoztatást kaptak a vizsgálat tárgyáról és menetéről, a válaszadás önkéntességéről, adataik bizalmas kezeléséről, illetve az anonimitásuk megőrzéséről. A kérdőívek kitöltését megelőzően a személyek beleegyezésüket adták a vizsgálatban való részvételhez.

Eszközök

Megküzdési stílus

A diszpozicionális megküzdést Endler és Parker (1994) Megküzdés Stresszhelyzetekben (CISS-48, Coping Inventory for Stressful Situations) skálájával mértük. A résztvevők stresszt okozó helyzeteket felidézve válaszolták meg, hogy milyen mértékben jellemzők rájuk az egyes tételek. Az állítássor 48 itemével a következő három megküzdési stílust méri: *feladatorientált* (pl. Jobban osztom be az időmet.), *érzelemorientált* (pl. Figyelmemet a saját bajaim kötik le.), és *elkerülésorientált* (pl. Megnézek egy filmet.) *stílusok*.

A skála eredetileg ötfokú Likert-skálát alkalmaz, azonban a differenciáltabb válaszok elérése érdekében hétfokú skálát használtunk (ahol 1: egyáltalán nem – 7: teljes mértékben jellemző). Az itemsort Perczel Forintos Dóra és Annus Rita fordította magyarra (Perczel Forintos, Kiss és Ajtay, 2005).

Empirikus vizsgálatok során tesztelték a CISS három faktorának elkülönülését és pszichometriai mutatóit, melyek szerint a skála magas belső konzisztenciával (Endler és Parker, 1990a, idézi Endler és Parker, 1994), valamint megfelelő megbízhatósággal bír (Rafnsson, Smari, Windle, Mears és Endler, 2006).

Szociálisprobléma-megoldás

A szociálisprobléma-megoldás mérésére az SPSI-R (Social Problem-Solving Inventory-Revised, D’Zurilla, Nezu és Maydeu-Olivares, 2002) skálát alkalmaztuk, melyet Kasik László és munkatársai (Kasik és mtsai, 2009) adaptáltak. A skála 25 állítással méri fel a szociálisprobléma-megoldás orientációját és az egyes megoldási stílusokat. A pozitív orientációt (pl. „Ha nem tudok elsőre megoldani egy problémát, nem adom fel.”), a negatív orientációt (pl. „Ha meg kell oldanom egy problémát, megijedek és félek.”); illetve a racionalitást (pl. „Döntés előtt végiggondolom minden lehetséges megoldás jó és rossz következményét.”), az impulzivitást (pl. „Ha döntenem kell, nem gondolom át alaposan a lehetőségeket.”) és az elkerülést (pl. „Várom, hogy a problémáim maguktól megoldódjanak, és ha nem, csak akkor próbálom én megoldani.”).

A vizsgálati személyek megjelölték, hogy megítélésük szerint milyen mértékben jellemzi őket az adott állítás úgy, hogy közben egy olyan problémát kellett felidézniük, amely az elmúlt három hónapban merült fel párjukkal, szüleikkel, csoporttársaikkal/munkatársaikkal vagy oktatóikkal/feletteseikkel kapcsolatban (Kasik és mtsai, 2009).

Az állítássor ötfokú Likert-skálán mér, azonban az árnyaltabb válaszok elérése és a kérdőívcsomag egységessége érdekében hétfokú skálát alkalmaztunk ez esetben is (ahol 1: egyáltalán nem – 7: teljes mértékben jellemző).

Viselkedéses szándékok

A társadalmi problémák megoldására vonatkozó viselkedéses szándékokat a klímaváltozás, a természetes élőhelyek védelmének, a diabétesz, az egészséges életmód, a nélkülöző gyermekek helyzetének és a családon belüli erőszak megfékezésének témáiban mértük fel általunk megfogalmazott tételekkel. A vizsgálat eredményeinek ismertetésekor a hat témára a következő címkékkel utalunk: klíma, élőhely, diabétesz, életmód, gyerek és erőszak. A témák kiválasztását korábbi vizsgálataink indokolják, melyekben hasonló problémákat felvonultató társadalmi célú reklámokat alkalmaztunk, ám a témák megítélésének összehasonlítására csak részben volt lehetőségünk.

A hat társadalmi nehézség a társadalmi célú üzenetek esetén megfigyelhető három érdekcsoport mindegyikét lefedi: a klímaváltozás megelőzését és az élőhelyek megővését szorgalmazó témák a *társadalom*; a diabétesz-szűrővizsgálaton való részvételre és az egészséges életmód kialakítására ösztönző üzenetek az *egyén*; míg a nélkülöző gyermekek megsegítésére és a családon belüli erőszak ellen való fellépésre buzdító témák a *hátrányos helyzetben lévők* érdekét szolgálják (Sas, 2010).

Mivel a szándékok mérése a vizsgálat központi részét képezi, minden tétel felsorolásra kerül:

- klíma: „A klímaváltozás megfékezése érdekében hajlandó vagyok tömegközlekedési eszközöket használni.”
- élőhely: „Ami engem illet, tőlem telhető módon a természetes élőhelyek állapotát megőrzöm azért, hogy ne jelenjenek meg a vadállatok a közterületeken.”
- diabétesz: „Hajlandó vagyok részt venni diabétesz-szűrővizsgálaton, hogy megelőzzem a cukorbetegség súlyos következményeit.”
- életmód: „Időt és pénzt áldozva hajlandó vagyok rendszeresen sportolni, hogy megőrizsem a lelki és fizikai jóllétemet.”
- gyerek: „Kész vagyok humanitárius szervezeteknek adományozni, hogy ezzel változzon a nélkülöző gyermekek helyzete.”
- erőszak: „Ha tudomásom van családon belüli erőszakról, kész vagyok bejelenteni azt, hogy ezzel megakadályozzam a további erőszakot.”

A vizsgálati személyek hétfokú Likert-skálán jelölték meg, hogy milyen mértékben értenek egyet az adott tételekkel (1: egyáltalán nem – 7: teljes mértékben egyetért).

Demográfiai kérdések

A kérdőívek zárásaként demográfiai adatokat mértünk fel a nemre, életkorra, lakhelyre, állampolgárságra, iskolai végzettségre, családi állapotra, illetve a gyermekek számára vonatkozóan.

A vizsgálati minta

A vizsgálatban 275 fő vett részt, 109 férfi és 166 nő; a válaszadók átlagéletkora 30 év ($sd = 11,38$). A vizsgálati személyek mintája viszonylag heterogénnek tekinthető végzettség szempontjából, de amint azt a 2. ábra szemlélteti, a válaszadók nagy részét a felsőfokú és a gimnáziumi végzettséggel rendelkezők adják.

2. ábra. A vizsgálati minta végzettség szerinti megoszlása

Etikai vonatkozások

A vizsgálat a releváns kutatásetikai szempontokat figyelembe véve zajlott, az Egyesített Pszichológiai Kutatásetikai Bizottság által kiadott engedély száma: 2019/16.

EREDMÉNYEK

Az adatok összesítését követően a leíró statisztikai elemzés részeként megbízhatóság-vizsgálatot, a skálák számítási módjai alapján számolt értékeken normalitásvizsgálatot végeztünk. A statisztikai elemzést az R program segítségével hajtottuk végre (R version -3.3.3, RStudio Team, 2016).

Általános jellemzők

A skálák jó, illetve magas belső konzisztenciát mutattak. A CISS-48 skála feladatorientált alskáláján a Cronbach α megbízhatósági mutató 0,92, az érzelemorientált stílus esetén szintén $\alpha = 0,92$; míg az elkerülésorientált dimenzió $\alpha = 0,83$. A feladat- és érzelemorientált stílusok esetében vizsgáltuk az itemek közötti korrelációt, mely indokolhatja a 0,9 feletti α -értéket. A feladatorientált megküzdés tételei között a legmagasabb r -érték 0,78, az érzelemorientált megküzdés állításai esetén 0,76. Ez alapján, bár vannak nagyon hasonló tételek, nem olyan mértékben egyezők, hogy elhagyásuk indokolt lenne. A szociálisprobléma-megoldás skálájának megbízhatósága $\alpha = 0,71$. A pozitív orientáció esetén $\alpha = 0,62$, a negatív orientáció dimenzióján $\alpha = 0,86$, a racionalitás megoldási módjára $\alpha = 0,87$, az impulzivitás esetén $\alpha = 0,7$, az elkerülő meg-

oldási stílus dimenzióján $\alpha = 0,86$. Összességében tehát a szociálisprobléma-megoldás skálájára is megfelelő megbízhatóság jellemző.

Kolmogorov–Szmirnov-próbákkal a pontszámok normál eloszlását vizsgáltuk. A három megküzdési stílus esetében az értékek normális eloszlást mutattak, ez azonban nem volt jellemző sem a szociálisprobléma-megoldás dimenziói, sem a szándékokra vonatkozó értékek esetén. Később a normalitásvizsgálat eredményeinek megfelelő középértékekkel dolgoztunk. A skálákon elért pontszámok középértékeit és fő paramétereit az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat. A skálákon elért pontszámok és a szándékértékek középértékei és paramétereit

		Átlag	Szórás	Medián
Megküzdési stílus	Feladatorientált	83,64	15,74	85
	Érzelemorientált	57,22	20,31	56
	Elkerülésorientált	51,75	15,78	51
Szociálisprobléma-megoldás	Pozitív orientáció	5,22	0,95	5,2
	Negatív orientáció	2,96	1,28	2,6
	Racionalitás	5,29	1,24	5,6
	Impulzivitás	3,24	1,09	3
	Elkerülő stílus	2,48	1,24	2,2
Viselkedéses szándék	Klíma	5,09	1,99	5
	Élőhely	6,03	1,26	6
	Diabétesz	5,05	1,96	6
	Életmód	4,96	1,87	7
	Gyerek	4,31	1,86	5
	Erőszak	5,37	1,66	4

A hipotézisek vizsgálata

Feltételeztük (H1), hogy a megküzdési stílusok és a viselkedéses szándékok összefüggnek. A hipotézis vizsgálatához Spearman-féle rangkorrelációkat végeztünk a különböző témákra vonatkozó szándékértékek és az egyes megküzdési stílusok pontszámai között. A szignifikáns kapcsolatokat a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat. Az egyes témákra vonatkozó szándékértékek és a megküzdésstílus-pontszámok kapcsolata

Megküzdési stílus	Probléma	rho	S	p-érték
Feladatorientált	Élőhely	0,31	2378600	<0,001
	Diabétesz	0,17	2881700	0,005
	Életmód	0,16	2910500	0,008
	Gyerek	0,15	2929600	0,01
	Erőszak	0,16	2897200	0,006
Érzelemorientált	Klíma	0,13	3009700	0,03
	Életmód	-0,16	4003600	0,01
Elkerülésorientált	Klíma	0,18	2838900	0,003

Az összefüggések vizsgálatakor alapvetően gyenge korrelációkat tapasztaltunk. A feladatorientált megküzdési stílus és a szándékértékek a klímaváltozás témáját kivéve minden esetben pozitívan korreláltak. Negatív összefüggés mutatkozott a klímaváltozás problémájára vonatkozó megoldási szándék és az érzelemorientált megküzdési stílus között. Ugyanakkor a klímaváltozás problémája esetén mindkét kevésbé adaptívnek tartott megküzdési mód gyenge, pozitív összefüggést mutatott a viselkedési szándékkal. Az első hipotézis részben igazolódott, a feltárt mintázat nem teljesen szisztematikus.

Feltételeztük (H2), hogy a szociálisprobléma-megoldás dimenziói közül a pozitív problémaorientáció és a racionális megoldási mód pozitív kapcsolatot mutatnak a kedvező szándékokkal. Ez esetben is Spearman-féle rangkorrelációkat hajtottunk végre, a szignifikáns kapcsolatokat a 3. táblázat tartalmazza.

3. táblázat. Az egyes témákra vonatkozó szándékértékek és a szociálisprobléma-megoldás dimenzióinak kapcsolata

Dimenzió	Probléma	r	S	p-érték
Pozitív orientáció	Élőhely	0,18	2852300	0,003
	Diabétesz	0,16	2922400	0,009
	Életmód	0,22	2713200	<0,001
	Erőszak	0,27	2535600	<0,001
Negatív orientáció	Élőhely	-0,16	4031000	0,007
	Életmód	-0,19	4118900	0,002
	Erőszak	-0,14	3962300	0,02
Racionalitás	Élőhely	0,21	2748300	<0,001
	Diabétesz	0,2	2759600	<0,001
	Életmód	0,17	2865300	0,004
	Gyerek	0,17	2863700	0,004
Elkerülés	Erőszak	0,15	2929100	0,01
	Élőhely	-0,13	3921100	0,03
	Életmód	-0,13	3929600	0,03
	Gyerek	-0,13	3913000	0,03

Az eredményeket tekintve a szignifikáns kapcsolatok pozitív irányúak voltak a probléma megoldásához közelítő pozitív orientáció és racionalitás dimenzióin, ezzel párhuzamosan pedig negatívak a problémamegoldást hátrító negatív orientáció és az elkerülés mint megoldás mód dimenziói esetében. A hipotézis azonban csak részben tartható, mert az eredmények nem jelentkeztek minden vizsgált téma esetén.

Kiegészítő eredmények

A hipotézisek vizsgálatakor a konstruktumok alapvető összefüggései mutatkoztak meg, azonban szisztematikusságuk hiányában további elemzéseket végeztünk: a változók kapcsolatát már nem egyszerű lineáris összefüggéseket feltételezve közelítettük meg.

3. ábra. A K-középpontú klaszteranalízisek eredményeként a csoporton belüli négyzetösszegek

Mivel úgy tűnt, az egyes társadalmi problémák jellege meghatározó a viselkedési szándékokra vonatkozóan, a szándékértékekre K-középpontú klaszteranalízist végeztünk. A különböző klaszterszám mellett tapasztalt csoporton belüli négyzetösszegek által megrajzolt grafikont a 3. ábra mutatja.

A klaszterek által kijelölt csoportok számának meghatározásához a könyökszabályt alkalmaztuk. Amint az a 3. ábra alapján is látható, a háromklaszteres megoldás a heterogenitást jelentősen csökkenti (annak ellenére, hogy nagyobb törés a kétklaszteres megoldás esetén figyelhető meg). Így arra következtettünk, hogy a problémákra vonatkozó megoldási szándékaik alapján a személyek három csoportja különíthető el. Eszerint az első csoportba 75, a másodikba 130, a harmadikba pedig 70 személy tartozik.

Khi-négyzet-próbákat végrehajtva vizsgáltuk a csoportok közötti különbségeket demográfiai változók mentén. A csoportok nem térnek el a *nem* ($\chi^2 = 3,11$, $df = 2$, $p = 0,21$), a *végzettség* ($\chi^2 = 8,34$, $df = 10$, $p = 0,6$) és a *családi állapot* ($\chi^2 = 15,64$, $df = 10$, $p = 0,11$) tekintetében. Az *életkor* alapján azonban a csoportok közötti különbség kicsi, ám szignifikáns (Kruskal–Wallis-próba eredménye: $\chi^2 = 16,19$, $df = 2$, $p < 0,001$). Az első csoport esetében 26,5, a második csoportban 30,6, míg a harmadik csoport esetén 33,4 év az átlagéletkor.

A három csoportra jellemző, a különböző társadalmi problémákkal kapcsolatos viselkedési szándékok középértékeit a 4. ábra illusztrálja.

Hogy az azonos témákra jelölt szándékértékek eltérőek-e a csoportok között, Kruskal–Wallis-próbákkal vizsgáltuk, mely próbák minden téma esetében a csoportok szignifikáns különbségét jelezték ($\chi^2_{\min} = 19,34$, $\chi^2_{\max} = 132,47$; p -érték rendre $< 0,001$).

Mann–Whitney-próbákkal páros összehasonlításokat végeztünk. Nem tapasztaltunk szignifikáns eltéréseket az első és harmadik csoport között az élőhelyek védelme ($W = 2516,5$, $p = 0,65$), a második és a harmadik csoport között az egészséges életmód témája ($W = 4757$, $p = 0,58$), valamint a második és a harmadik csoport között az erő-

4. ábra. A klaszteranalízis útján létrejövő csoportok viselkedési szándékokra jelölt középértékei témánként

szakkal sújtottak megsegítésének szándéka ($W = 5160$, $p = 0,1$) esetében. Minden további összevetés szignifikáns volt ($W_{\min} = 504$, $p < 0,01$).

Úgy tűnik, hogy a vizsgálati személyek *első csoportja* elsősorban a környezetvédelem és a családon belüli erőszak áldozatainak védelme esetében jelöl magas pontszámokat. A válaszadók *második csoportja* csaknem minden társadalmi nehézség tekintetében magas értékeket jelölt meg. A *harmadik csoportba tartozók* valamivel alacsonyabb értékeket jelölnek, mint a második csoport, de ezek magasabbak az első csoport értékeihez képest. Ez alól kivétel a klímaváltozás problémája, ahol esetükben a legalacsonyabbak az értékek.

Ha alaposabban szemügyre vesszük a természetes élőhelyek védelmére vonatkozó kérdést, akkor azt látjuk, hogy nem igazán differenciál a csoportok között a témára vonatkozó szándék. A leginkább differenciáló témáknak a klíma, a diabétesz, az életmód és a gyerek címkékkel ellátott kérdések tűnnek. Azon tételek, melyek a személyre vagy közvetlen környezetére vonatkoznak (életmód, diabétesz, gyerek), úgy tűnik, mintha együtt mozogva magas vagy alacsony értéket vennének fel.

A csoportok ismeretében másként vizsgáltuk a szándékok és a megküzdés, valamint a szándékok és a szociálisprobléma-megoldás kapcsolatait. Egyszempontos varianciaanalízissel vizsgáltuk, hogy a csoportok szándékértékei összefüggnek-e a megküzdési stílusokkal. Az eredmény szignifikáns volt a feladatorientált stílus [$F(2,272) = 6,6$, $p = 0,002$], az érzelemorientált megküzdés [$F(2,272) = 3,86$, $p = 0,02$] és az elkerülésorientált stílus esetén is [$F(2,272) = 4,07$, $p = 0,018$]. A három csoport által különböző megküzdési stílusokon felvett átlagértékeket a 4. táblázat tartalmazza. A páronkénti eltéréseket Bonferroni-próbákkal vizsgáltuk.

Az *első csoport*, amelybe tartozó személyek elsősorban a klímaváltozás, a természetes élőhelyek védelme és a családon belüli erőszak témáiban jelöltek magasabb szándékokat,

4. táblázat. Az egyes megküzdésmódok-pontszámok a szándékok szerint rendeződő csoportok által elért átlagértékei

	Feladatorientált	Érzelemorientált	Elkerülésorientált
1. csoport	78,19	60,03	49,53
2. csoport	86,12	58,66	54,58
3. csoport	84,89	51,54	48,89

a feladatorientált megküzdési stílus alacsonyabb mértékével jellemezhető ($p < 0,028$). A csoportra jellemző az érzelemorientált megküzdés a második csoporttal azonos ($p > 0,05$); a harmadik csoporthoz képest ($p < 0,035$) pedig magasabb mértékben.

A második csoport vizsgálati személyei, akik nagyjából minden felvonultatott társadalmi probléma megoldására kedvező szándékokat jelöltek, mindhárom megküzdési stílus magas szintjével jellemezhetők. A feladatorientált megküzdéssel az első csoportnál nagyobb ($p < 0,001$) és a harmadik csoporttal azonos mértékben ($p > 0,05$); az érzelemorientáltsággal az első csoporttal azonos ($p > 0,05$), de a harmadik csoportnál nagyobb mértékben ($p < 0,035$). Az elkerülésorientációval mindkét csoporthoz képest fokozottabb mértékben ($p < 0,08$) rendelkeznek a csoport tagjai.

A harmadik csoportba tartozó személyek a klímaváltozás problémáján kívül minden témára közepesen magas szándékértékeket jelöltek. Főként a feladatorientált megküzdéssel és minden más megküzdési stílus egy alacsonyabb szintjével rendelkeznek (érzelemorientáció $p < 0,05$; elkerülésorientáció $p < 0,05$).

Összességében tehát megállapítható, hogy ugyan a csoportok létrejöttének alapját a társadalmi nehézségek megoldására irányuló szándékok adják, mégis, a csoportok a háromféle megküzdési stílus eltérő mértékeivel jellemezhetők.

A három csoport szociálisprobléma-megoldás dimenzióinak esetében hasonlóan jártunk el, Kruskal–Wallis-próbákat alkalmaztunk. A csoportok középtértékei szignifikánsan eltértek a pozitív orientáció ($\chi^2 = 12,27$, $df = 2$, $p = 0,002$), a racionalitás ($\chi^2 = 10,32$, $df = 2$, $p = 0,006$) és az elkerülés ($\chi^2 = 13,95$, $df = 2$, $p < 0,001$) dimenzióinál. A negatív orientáció esetén tendenciaszerű eltérés mutatkozott ($\chi^2 = 5,69$, $df = 2$, $p = 0,06$), míg az impulzivitás esetében nem tapasztaltunk szignifikáns eltérést ($\chi^2 = 0,203$, $df = 2$, $p = 0,90$). A három csoport által a szociálisprobléma-megoldás dimenzióin elért középtértékeket az 5. ábra illusztrálja.

Mann–Whitney-próbákkal a csoportok páros összehasonlítását elvégezve az 5. táblázatban összefoglalt szignifikáns különbségeket tapasztaltuk a csoportok között.

A szociálisprobléma-megoldás képességének szempontjából az első csoport a pozitív orientáció és a racionalitás, tehát a probléma hatékony megoldásának egy alacsonyabb szintjével jellemezhető; míg a csoport tagjai a negatív orientáció és az impulzivitás, valamint az elkerülés tekintetében érnek el magas értékeket (a többi csoporthoz viszonyítva). Ők azok a személyek, akik főként a közösség érdekében megoldandó klímaváltozás és élőhelyvédelem, valamint az erőszak megoldása kapcsán jelölnek fokozott szándékokat. A második csoport, melynek tagjai minden nehézség megoldására hasonlóan magas szándékot mutatnak, a racionális problémamegoldás, a probléma iránti pozitív odafordulás magas szintjével rendelkeznek. A harmadik csoportba tartozó

5. ábra. A viselkedési szándékok alapján kialakuló csoportok által a szociálisprobléma-megoldás dimenzióin felvett értékek

5. táblázat. A megoldási szándékok szerint elkülönülő csoportok között a szociálisprobléma-megoldás dimenzióin tapasztalt eltérések

	Csoportok	W
Pozitív orientáció	első – második	3751**
	első – harmadik	1783,5***
Negatív orientáció	első – harmadik	3205,5*
	első – második	3834,5**
Racionalitás	első – harmadik	1871,5**
	első – második	5866,5*
Elkerülés	első – harmadik	3517***
	második – harmadik	5336*

* – $p < 0,05$, ** – $p < 0,01$, *** – $p < 0,001$

személyek, akik alapvetően elfogadónak tűnnek a társadalmi nehézségek megoldási módjait illetően – a klímaváltozás kérdését kivéve –, a pozitív orientáció és a racionalitás magas, továbbá az elkerülés alacsony szintjével jellemezhetők.

A csoportok között tapasztalt eltérések mentén diszkriminanciaanalízis segítségével vizsgáltuk, hogy a megküzdési stílus és a szociálisprobléma-megoldás változói alapján bejósolható-e, hogy milyen „profilal” rendelkezik egy személy; azaz milyen szándékok jellemzik őt a társadalmi nehézségek megoldására vonatkozóan. A diszkriminanciaanalízis prediktív változóiként azokat a tényezőket vettük figyelembe, melyek esetén különbség mutatkozott a varianciaanalízis vagy a Kruskal–Wallis-próbák eredményei szerint. Nyilvánvalóan nem ezek az egyetlen tényezők, melyek a társadalmi problémák megoldásában való együttműködésre vonatkozó szándék tekintetében fontosak, de hatásuk megítélését ez az elemzés is segítheti.

A diszkriminanciaanalízis modelljébe így együttesen a megküzdési stílus három és a szociálisprobléma-megoldás négy dimenzióját illesztettük. Az eredmények alapján az *első csoportba* tartozást valószínűsíti a feladatorientált megküzdés közepes (78,19) és az érzelemorientált megküzdés magas (60,03) szintje, illetve a közepesen magas pozitív orientáció (4,87), racionalitás (4,93), és a negatív orientációnak is egy közepes mértéke (3,26). A *második csoportba* tartozás akkor valószínűsíthető, ha az illetőre jellemző a feladatorientált megküzdés magas szintje (86,12) és a fokozott elkerülésorientált megküzdés (54,58), ehhez pedig magas szintű pozitív orientáció (5,29) és racionalitás (5,36) társul; illetve viszonylag alacsony negatív orientáció (2,94). A *harmadik csoportba* várhatóan azon személyek tartoznak, akik nem túl magas feladatorientált megküzdéssel bírnak (84,89), ám ehhez az érzelem- és elkerülésorientált megküzdések alacsony szintje kapcsolódik (rendre 51,54 és 48,89) úgy, hogy közben igen magas a pozitív orientáció (5,44) és a racionalitás (5,55). Mindemellett esetükben kismértékű a negatív orientáció (2,65) és az elkerülő szociálisprobléma-megoldó stílus (2,13).

A megfigyelt csoporttagság és a modell alapján bejósolt tagság összevetése alapján a helyes besorolási arány 53%. A modellben szereplő tényezők súlyát figyelembe véve azonban megállapítható, hogy elsősorban a szociálisprobléma-megoldás tényezői lényegesebbek a csoportba sorolás bejósolásához, amint ez a 6. táblázatból is kiderül.

6. táblázat. A diszkriminanciaanalízis modelljében szereplő tényezők súlya

	LD1	LD2
Feladatorientált megküzdés	-0,014	-0,057
Érzelemorientált megküzdés	-0,002	-0,04
Elkerülésorientált megküzdés	0,03	-0,03
Pozitív orientáció	0,42	0,37
Negatív orientáció	-0,14	0,2
Racionalitás	0,336	0,48
Impulzivitás	-0,53	0,2

Amennyiben elhagyjuk a megküzdési stílus tényezőit és csak a szociálisprobléma-megoldás által történő csoportba sorolást vesszük figyelembe, a szűkített modell és a megfigyelt csoporttagság összevetése szerint a helyes besorolási arány 51%.

DISZKUSSZIÓ

A tanulmányban bemutatott vizsgálat célja a társadalmi problémák megoldására vonatkozó viselkedési szándékok felmérése a jellemző megküzdési stílus és a szociálisprobléma-megoldó képesség függvényében. A felvonultatott társadalmi nehézségek a klímaváltozásra, a természetes élőhelyek védelmére, a diabétesz-szűrővizsgálatra, az egészséges életmódra, a nélkülöző gyermekek megsegítésére, valamint a családon belüli erőszak megelőzésére vonatkoztak. Ezek a társadalmi problémák jelentősen különböznek egymástól a tekintetben, hogy kinek az érdekét szolgálja megoldásuk: az egyénét, egy másik személyét/csoportét vagy hosszú távon a teljes társadalomét. Korábbi

vizsgálatainkból kiindulva merült fel az igény, hogy mindhárom érdeket együtt, egymással összehasonlítva tárgyaljuk, ezúttal a konkrét reklámok vizsgálatát nélkülözve.

A vizsgálat egyik alapfeltevése volt, hogy a feladatorientált megküzdési stílus alkalmazása a társadalmi problémák megoldására vonatkozó magasabb szándékokkal kapcsolódik össze. Feltételeztük továbbá, hogy a társadalmi problémák megoldásának szándéka együtt jár a szociálisprobléma-megoldás pozitív orientációjával és a racionális megoldási móddal.

Kezdetben lineáris összefüggéseket vizsgálva, gyenge, de szignifikáns együtt járásokat tapasztaltunk; azonban ezek nem voltak szisztematikusak a különböző társadalmi problémák esetében. A hipotézisek vizsgálatának nem lineáris megközelítésével ugyanakkor a személyek három csoportját tudtuk azonosítani a társadalmi nehézségek megoldására vonatkozó szándékaik alapján. Egy csoportot, amelynek tagjai a kimenetet tekintve a személyesen kevésbé kontrollálható – a klímaváltozással, az élőhelyek védelmével és az erőszak megelőzésével kapcsolatos – nehézségek iránt magas szándékokat mutattak. Egy másik csoportot, melynek tagjai csaknem minden problémát illetően magas szándékokkal rendelkeztek, különösen a klímaváltozás és az élőhelyek megóvása kapcsán. Továbbá egy harmadik csoportot, melynek tagjai főként az énközei problémákra, nevezetesen a diabétesz-szűrővizsgálaton való részvételre és az egészséges életmódra; valamint az erőszak megelőzésére fejeztek ki magas szándékokat.

A három csoport az életkor tekintetében is elkülönült. Azon személyek, akik elsősorban a közösség érdekeit szolgáló témák megoldására jeleztek magas szándékokat, a *26 év körüli fiatal felnőttek* korosztályába tartoztak. Azok, akik szinte minden felvonultatott probléma megoldására hajlandóak voltak, a *30 év körüli érett felnőttek* korcsoportjába sorolhatók. A harmadik csoportba tartozó személyek, akik legkevésbé hajlandóak tenni a klímaváltozás ügyében, de minden más ügy érdekében viszonylag magas szándékokat fejeztek ki, a *33 év körüli*, tehát az idősebb *érett felnőttek* csoportját képezik. Mivel a problémák megoldásának szándéka szerint alakuló csoportok a jellemző megküzdési stílusok és a szociálisprobléma-megoldás bizonyos faktorai alapján szintén elkülönültek, az eredményeket e tekintetben is érdemes megvitatni.

Folkman, Lazarus, Pimley és Novacek (1987) 35 és 45 év közötti érett, valamint 65 és 74 év közötti idős felnőttek csoportjaiban vizsgálták a szituatív probléma- és értelemfókuszú megküzdési stratégiákat, azt tapasztalva, hogy az érett felnőttek csoportjában elsősorban a probléma megoldására, a megoldás tervezésére irányuló megküzdési módok fordultak elő. Blanchard-Fields és Irion (1988) fiatal és érett felnőttek korosztályaiban tanulmányozták a probléma- és értelemfókuszú megküzdési stratégiákat, kitérve a helyzet felett észlelt szubjektív kontroll kérdésére is. Eredményeik szerint a felnőttkort elérve a problémafókuszú megküzdési stratégiák alkalmazási gyakorisága nőtt a kontrollálható kimenetű helyzetekben: a fiatal felnőttek esetében fordult elő leggyakrabban, érett felnőttkorra csökkent a mértéke. Az értelemfókuszú és védekező megküzdések elsősorban a fiatalabb személyeket jellemezték, a kontroll mértékétől függetlenül.

Vizsgálatunkban ugyan a diszpozicionális feladat-, értelem- és elkerülésorientált megküzdési stílusokat tanulmányoztuk Endler és Parker (1994) nyomán, a viselkedéses szándékokon alapuló csoportok hasonló mintázatokat mutattak a megküzdést illetően. A fiatal felnőttekből álló csoportban valóban kiugró az értelemorientált stílus

mértéke, illetve alacsonyabb a feladatorientált megküzdés szintje. Az átlagosan 30 éves érett felnőttekre kevésbé jellemző az érelemorientált megküzdés, azonban a feladatorientált stílus esetükben a legmagasabb; míg a 33 év körüli felnőttek csoportjában a legkisebb mértékű az érelem- és elkerülésorientált megküzdések előfordulása. Eszerint, életkori tényezők is szerepet játszhatnak az alapvetően a problémák megoldására vonatkozó viselkedéses szándékaik alapján elkülönített csoportok jellemző megküzdési mintáiban.

A szociálisprobléma-megoldás és az életkor összefüggését illetően D’Zurilla, Maydeu-Olivares és Kant (1998) az SPSI-R mérőeszközt alkalmazva megállapították, hogy a szociálisprobléma-megoldó teljesítmény nő az életkor előrehaladtával, fiatal felnőttkortól a középkorig, majd időskorban hanyatlak. Eredményeik azt mutatták, hogy a pozitív problémaorientáció és a racionális problémamegoldás, tehát a konstruktív dimenziók magasabb szintje jellemző középkorban; és ezzel párhuzamosan a negatív orientáció, az impulzivitás és az elkerülés stílusai kisebb mértékűek. Jelen vizsgálatban azonosított csoportok D’Zurilla és munkatársai tanulmánya mentén a fiatal felnőtt korcsoportnak feleltethetők meg, az általuk megfigyelt mintázatok mintánk három csoportjában is azonosíthatók.

Úgy tűnik, hogy az életkor, a megküzdési stílus és a szociálisprobléma-megoldás változói összefüggnek, az utóbb említett két konstruktum szempontjából pedig az észlelt kontroll mértéke is számíthat. A változók között vélhető ok-okozati viszonyok feltárása további vizsgálatokat implikál.

Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy a társadalmi nehézségek természetének különbözősége befolyásoló tényező a szándékok alakulásában. E kapcsolatban az életkori szempontból lényeges *érintettség* közvetítő változóként működhet. Az érintettség a meggyőzés Heurisztikus-Szisztematikus Feldolgozási Modelljének (Chaiken, 1980) központi eleme, valamint Kim Witte (1992) a félelemkeltő meggyőzés kognitív feldolgozását tárgyaló elméletének az észlelt fogékonyság faktorába ágyazódik. Az érintettség jelentősége, hogy kihat a meggyőző üzenetben tartalmazott információ feldolgozására (Chaiken, 1980) és általa a befogadó dönteni képes arról, hogy a fenyegetés, probléma rá nézve releváns-e (Witte, 1992). Végeredményben ezek az üzenet hatékonyságát, a meggyőzés sikerességét befolyásolják. Az érintettség, fogékonyság alacsony szintje mellett a meggyőzés sikertelen, vagy csak felületes lehet (Chaiken, 1980). Jelen esetben a kíváncsi viselkedéses szándékok kialakítására fókuszáltunk, azonban mivel a szándék a viselkedés akár közvetlen előzménye lehet (Ajzen, 1991), az érintettség kérdése ez esetben is releváns lehet.

A *fiatal felnőttek* alkotta csoport a diabétesz-szűrővizsgálaton való részvételre, az egészséges életmód kialakítására vagy a nélkülöző gyermekek megsegítésére vonatkozó alacsony szándékát befolyásolhatja, hogy e korcsoport számára ezek kevésbé releváns problémák. A diabétesz kialakulásának kockázatát és a hosszú távú, nemkívánatos egészségügyi következményeket kevésbé valószínűnek érzékelhetik, illetve a gyerekvállalás átlagosan alacsony gyakorisága miatt egyaránt távoli lehet számukra a gyermekek nélkülözésének kérdése.

Az *érrett felnőttekből* álló csoport alacsonyabb szándékot fejez ki a tömegközlekedési eszközök használata kapcsán. Ennek alapja lehet, hogy a csoportba tartozók kevésbé szorulhatnak tömegközlekedés használatára; ugyanakkor az is felmerülhet, hogy az

idősebb korosztály tekinthet úgy a közösségi érdekeket szolgáló problémákra (klíma-változás, élőhelyvédelem), mint amelyek következményei időben távoliak, így irrelevánsak rájuk nézve. A cukorszűrés és az egészséges életmód kialakítása mint egészségügyi kockázatokat közvetítő kérdések azonban esetükben már lényegesként foghatók fel a kor előrehaladtával.

A vizsgálat egyik alapvető célja az volt, hogy a különböző társadalmi problémákra irányuló szándékok összevethetőségét segítse. Végeredményben azonban azt tapasztaltuk, hogy az érdekek nem befolyásolták az eredményeket, nem volt hatásuk a szándékok szerint rendeződő csoportok alakulására. Az érintettségén túl maguk a társadalmi problémák és azok társas megítélése is fontos módosító tényezőként működhetnek. A *klímaváltozás* megfékezésére javasolt tömegközlekedésközhasználat például egy szokáscselekvés, mely már önmagában is az erre vonatkozó meggyőzési, attitűdváltozási folyamatok külön módozatát képezi. A problémák társas megítélését nem állt módunkban vizsgálni, azonban fontos számolni a tényező potenciális szerepével a változók közötti kapcsolatokat illetően; ez egyben jelen vizsgálati eredmények értelmezésének limitációját is képezi.

Az *élőhelyvédelem* problémáját tekintve, talán nem a legmegfelelőbb negatív következmény került felvázolásra a vadállatok közutakon való megjelenésének említésével, hiszen valószínűségét tekintve ennek kockázata alacsony, és számos más tényező is befolyásolhatja. Ebből is fakadhat, hogy az élőhelyvédelemre vonatkozó szándékok a vizsgálati minta három csoportjában nem tértek el jelentősen.

A *családon belüli erőszak* ellen való fellépés problémája sem differenciálta igazán a vizsgálati személyek három csoportját a szándék tekintetében. Ez esetben eltérő megítélést okozhat a többi nehézséghez képest a probléma fokozott jogi, etikai szabályozottsága.

Ami a szociálisprobléma-megoldás konstruktumát illeti, a megküzdéssel ismert összefüggései (D’Zurilla és Nezu, 2007, idézi Kasik, 2015) révén is illesztettük vizsgálatunkba. A szociálisprobléma-megoldás dimenziói az eredmények alapján többnyire követték a megküzdési stílusok szerint alakuló mintázatokat: a pozitív problémaorientáció együtt mozgott a feladatorientált megküzdési stílussal, míg a negatív orientáció és a hozzá tartozó megoldási stílusok jobbra az érzelem- és elkerülésorientált megküzdések értékeivel párhuzamosan alakultak. A szociálisprobléma-megoldás mérésének fontosságára rámutat a diszkriminanciaanalízis eredménye, mely szerint a pozitív és negatív problémaorientációk, illetve a racionalitás és az elkerülés dimenziói lényeges bejósói a szándékok alapján rendeződő csoporttagságoknak. El kell ismernünk azonban, hogy a szociálisprobléma-megoldás vizsgálata és annak az SPSI-R skálán keresztül történő mérése többnyire a fejlődéslelektani, iskolapszichológiai (például hátrányos helyzetűekkel foglalkozó), illetve személyiségpszichológiai kutatások tárgyát képezi, a személyközi problémák és konfliktusok megoldására fókuszálva (pl. Kasik, 2015). A társadalmi szintű nehézségek megoldásának tanulmányozása így nem sorolható a szociálisprobléma-megoldással foglalkozó kutatások jellemző körébe. Mindez a tanulmányban közölt vizsgálat megközelítésének újszerűségét, ugyanakkor annak limitációját is jelenti.

A vizsgálat eredményeit összegezve egyik fő következtetésünk, hogy a társadalmi problémákra irányuló attitűdök tanulmányozását érdemes lehet az életkor és az álta-

lános problémamegoldás szempontjából megközelíteni. A továbbiakban érdemes lehet az eltérő társadalmi célokra vonatkozó megoldási szándékok különálló vizsgálatát. A további kutatások kiterjeszthetők a szubjektív kontroll és az érintettség tényezőinek tanulmányozásával.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

IRODALOM

- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179–211. doi: 10.1016/0749-5978(91)90020-T
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (2005). The influence of attitudes on behavior. In Albaraccín, D., Johnson, B. T., Zanna, M. P. (Eds), *The handbook of attitudes* (pp. 173–221.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Blanchard-Fields, F., & Irion, J. C. (1988). The relation between locus of control and coping in two contexts: Age as a moderator variable. *Psychology and Aging*, 3(2), 197–203. doi: 10.1037/0882-7974.3.2.197
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1994). Situational coping and coping dispositions in a stressful transaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(1), 184–195. doi: 10.1037//0022-3514.66.1.184
- Chaiken, S. (1980). Heuristic versus systematic information processing and the use of source versus message cues in persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(5), 752–766. doi: 10.1037/0022-3514.39.5.752
- Conway, V. J., & Terry, D. J. (1992). Appraised controllability as a moderator of the effectiveness of different coping strategies: A test of the goodness of fit hypothesis. *Australian Journal of Psychology*, 44(1), 1–7. doi: 10.1080/00049539208260155
- D’Zurilla, T. J., & Chang, E. C. (1995). The relations between social problem solving and coping. *Cognitive Therapy and Research*, 19(5), 547–562. doi: 10.1007/BF02230513
- D’Zurilla, T. J., Maydeu-Olivares, A., & Kant, G. L. (1998). Age and gender differences in social problem-solving ability. *Personality and Individual Differences*, 25(2), 241–252. doi: 10.1016/S0191-8869(98)00029-4
- D’Zurilla, T. J., & Nezu, A. M. (1982). Social problem solving in adults. In Kendall, P. C. (Ed), *Advances in cognitive-behavioral research and therapy* (pp. 201–274.). New York: Academic Press.
- D’Zurilla, T. J., & Nezu, A. M. (2007). *Problem-solving therapy: A positive approach to clinical Intervention*. NY: Spring Publishing Company.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2002). *Social Problem-Solving Inventory-Revised (SPSI-R): Technical manual*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and assessment. In Chang, E. C. D’Zurilla, T. J., & Sanna, L. J. (Eds), *Social problem solving: Theory, research, and training* (pp. 11–27.). Washington, DC: American Psychological Association.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Orlando, FL: Harcourt Brace Jovanovich College.

- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1995). Attitude strength, attitude structure, and resistance to change. In Petty, R. E., & Krosnick, J. A. (Eds.), *Attitude strength: Antecedents and consequences* (pp. 413–432.). NY: Psychology Press.
- Endler, N. S., & Parker, J. D. A. (1990a). *Coping Inventory for Stressful Situations (CISS): Manual*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Endler, N. S., & Parker, J. D. A. (1990b). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844–854. doi: 10.1037/0022-3514.58.5.844
- Endler, N. S., & Parker, J. D. A. (1990c). State and trait anxiety, depression and coping styles. *Australian Journal of Psychology*, 42(2), 207–220. doi: 10.1080/00049539008260119
- Endler, N. S., & Parker, J. D. A. (1994). Assessment of multidimensional coping: Task, emotion, and avoidance strategies. *Psychological Assessment*, 6(1), 50–60. doi: 10.1037/1040-3590.6.1.50
- Endler, N. S., Speer, R. L., Johnson, J. M., & Flett, G. L. (2000). Controllability, coping, efficacy, and distress. *European Journal of Personality*, 14(3), 245–264. doi: 10.1002/1099-0984(200005/06)14:3<245::AID-PER375>3.0.CO;2-G
- Endler, N. S., Summerfeldt, L. J., & Kantor, L. (1993). *Coping and controllability: an experimental manipulation*. Nem publikált kézirat. York University, Canadian Psychological Association, 54th Annual Convention, Montreal, Quebec.
- Folkman, S., & Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21(3), 219–239. doi: 10.2307/2136617
- Folkman, S., Lazarus, R. S., Pimley, S., & Novacek, J. (1987). Age differences in stress and coping processes. *Psychology and Aging*, 2(2), 171–184. doi: 10.1037/0882-7974.2.2.171
- Haugtvedt, C. P., & Kasmer, J. A. (2008). Attitude change and persuasion. In Haugtvedt, C. P., Herr, P. M., & Kardes, F. R. (Eds.), *Handbook of Consumer Psychology* (pp. 419–435.). NY, London: Psychology Press.
- Kasik, L. (2015). *Személyközi problémák és megoldásuk*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kasik, L., Nagy, Á., & Füzy, A. (2009). *Szociálisprobléma-megoldás kérdőív*. Szeged: SZTE BTK Neveléstudományi Intézet.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. NY: Springer Publishing Company.
- Maydeu-Olivares, A., & D’Zurilla, T. J. (1996). A factor-analytic study of the Social Problem-Solving Inventory: An integration of theory and data. *Cognitive Therapy and Research*, 20(2), 115–133. doi: 10.1007/BF02228030
- Miller, G. R. (1980). On being persuaded: Some basic distinctions. In Dillard, J. P., & Pfau, M. (Eds.), *The persuasion handbook: Developments in theory and practice* (pp. 3–16.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nagy, L., & Balázs, K. (2018a). Félelemkeltő egészségkommunikáció és a megküzdési stílus. *Psychiatria Hungarica*, 33(2), 106–124.
- Nagy, L., & Balázs, K. (2018b). Politikamentes félelemkeltő társadalmi célú reklámok hatásának vizsgálata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 73(2), 133–158. doi: 10.1556/0016.2018.73.2.2
- Nagy, L., & Balázs, K. (megjelenés alatt). A megküzdési stílus és a kontrollhely hatása a félelemkeltő reklámüzenetekre adott válaszokra. *JUVENILIA 2019*.
- Parker, J. D. A., & Endler, N. S. (1992). Coping with coping assessment: A critical review. *European Journal of Personality*, 6(5), 321–344. doi: 10.1002/per.2410060502
- Perczel Forintos D., Kiss Zs., & Ajtay Gy. (Eds) (2005). *Kérdőívek, becslőkálák a klinikai pszichológiában*. Budapest: Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet.
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. *Advances In Experimental Social Psychology*, 19, 123–205. doi: 10.1016/s0065-2601(08)60214-2

- Perloff, R. M. (2003). *The dynamics of persuasion*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Rafnsson, F. D., Smari, J., Windle, M., Mears, S. A., & Endler, N. S. (2006). Factor structure and psychometric characteristics of the Iceland version of the Coping Inventory for Stressful Situations (CISS). *Personality and Individual Differences*, 40(6), 1247–1258. doi: 10.1016/j.paid.2005.11.011
- Rippetoe, P. A., & Rogers, R. W. (1987). Effects of components of protection-motivation theory on adaptive and maladaptive coping with a health threat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 596–604. doi: 10.1037//0022-3514.52.3.596
- Sas, I. (2010). *Reklám a jóért*. Budapest: Kommunikációs Akadémia Kft.
- Síklaki, I. (1994). *A meggyőzés pszichológiája*. Budapest: MTA Pszichológiai Intézete.
- So, J., Kuang, K., & Cho, H. (2016). Reexamining fear appeal models from Cognitive Appraisal Theory and Functional Emotion Theory perspectives. *Communication*, 83(1), 120–144. doi: 10.1080/03637751.2015.1044257
- Tiringer, I. (2014). Megküzdés (Coping). In Kállai, J., Varga, J., Oláh, J. (Eds), *Egészségpszichológia a gyakorlatban* (pp. 177–197.). Budapest: Medicina Könyvkiadó.
- Witte, K. (1992). Putting the fear back into fear appeals: The Extended Parallel Process Model. *Communication Monographs*, 59, 329–349. doi: 10.1080/03637759209376276
- Zsolnai A., & Kasik L. (2016). Coping strategies and social problem solving in adolescence. In A. Surian (szerk.) *Open spaces for interactions and learning diversities* (pp. 121–126). Rotterdam: SensePublishers.

TYPICAL COPING STYLES AND HANDLING SOCIAL PROBLEMS

NAGY, LUCA–BALÁZS, KATALIN

Background and purpose: *The purpose of this study is to measure the behavioral intentions toward social problem-solving in line with coping styles and social problem-solving abilities. Attitudes and behavioral intentions of the Theory of Planned Behavior (TPB, Ajzen, 1991), and the literature of coping and of social problem-solving give the basis of the research. The empirical antecedents are our studies.*

Method: *The target group of the study was adults' age group. Respondents filled out questionnaires online or paper-pencil forms and answered the items of SPSP-R (Social Problem-Solving Inventory-Revised, D'Zurilla, Nezu and Maydeu-Olivares, 2002, adapted by Kasik, Nagy and Füzy, 2009) that investigate social problem-solving and CISS-48 (Coping Inventory for Stressful Situations, Endler and Parker, 1994) that measures coping styles. After that, they indicated their intentions regarding the solution of climate change, protection of natural habitat, diabetes, healthy lifestyle, donation to indigent children and prevention of violence. The sample of the study consisted of 275 participants, consisting 109 men and 166 women. The mean age was 30 years. Most of the participants had finished secondary education or had a college degree.*

Results: *According to the results, three groups of participants can be identified based on their behavioral intentions, and these groups can be characterized by different mean age, variant patterns of coping styles and social problem-solving abilities.*

Conclusion: *Although there are other factors which can affect behavioral intentions toward social problem-solving, coping and social problem-solving abilities could influence them together with the variable of age.*

Keywords: *attitude, behavioral intention, social issues, coping, social problem-solving ability*

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)